

Els derivats del gas

El substantiu *gas* —mot d'origen grec, d'ús universal— és un exemple perfecte de forma de llenguatge culta, sàvia, i d'introducció relativament recent, però esdevinguda avui completament popular. Des d'un punt de vista diacrònic, és a dir, considerant la història o evolució de la llengua a través del temps, *gas* és un mot culte o savi, i des d'un punt de vista sincrònic, és a dir, considerant els diversos nivells actuals del seu ús, és un mot popular.

També són ben populars els seus derivats. Qui no coneix avui la gasolina? La seva forma —la forma del mot, volem dir— no ofereix cap dubte, però hom confon sovint *gasolina* amb *benzina* (mot pronunciat sovint, incorrectament, «betzina»): dit altrament, aquests dos mots són usats a cops amb un mateix valor, com si fossin sinònims. La Gran Enciclopèdia Catalana ens aclareix aquest punt: *benzina* té un significat més ampli que no pas *gasolina*, podríem dir que té un valor genèric mentre que *gasolina* té un valor específic, ja que aquesta obra diu, textualment: «Així, són benzines: les diverses classes de gasolina, el petroli de cremar...» Però la Gran Enciclopèdia, després d'una determinació rigorosament tècnica o científica de la benzina, no deixa de recollir l'ús popular a què ens hem referit i admet, per analogia, el terme *benzina* com a sinònim de *gasolina*.

Continuant seguint la Gran Enciclopèdia, hi trobem els altres derivats de *gas* següents: *gasador*, *gasar*, *gasejar*, *gasificable*, *gasificació*,

gasificar, *gasiforme*, *gasoducte*, *gasogen*, *gas-oil*, *gasolinera*, *gasòmetre*, *gasós* i *gasoscopi*. A part del guionet amb què hom convé d'escriure la forma *gas-oil*, importa de posar en relleu les formes *gasar*, *gasoducte* i *gasós*, en què podem observar l'absència de la vocal *e* després de la *s* (és a dir, del mot primitiu) que a cops hi apareix per influència del castellà.

El castellà, efectivament, presenta una *e* en alguns d'aquests derivats, però no en tots, cosa que l'obliga a prevenir, per exemple, contra l'ús de «gaseoducto» en lloc de «gasoducto». En català, com hem vist, la *e* no apareix en cap cas (en *gasejar* forma part del sufix verbal). Resta, però, el cas de les begudes gafooses, anomenades popularment «gracioses». Salvador Espriu, tan exigent en la puresa del seu lèxic, en un dels seus textos (un parlament de l'Altíssim en la *Primera història d'Esther*) la contradicció entre aquesta puresa i l'expressió popular d'una manera molt hàbil (i graciosa). «...es beu a glops, per suavitzar-la, unes quantes gracioses fresques —i no t'alleris, Tianet, a corregir-me, car a Sinera sempre ho pelarem així.» Però, és clar, no sempre podem acompanyar l'ús del mot d'una justificació semblant. El que en realitat s'esdevé, tanmateix, és que la societat de consum ha fet de totes dues formes —*gasosa* o *graciosa*— uns mots gairebé desuets, car ha substituït la beguda que designen per unes altres més sofisticades (i més cares).

Albert Jané